

WALDEMAR BARTOCHA
Instytut Nauk Teologicznych UKSW
Wydział Teologiczny UKSW
ORCID: 0000-0001-5896-1400

Prawno-liturgiczne konsekwencje zmiany brzmienia kan. 230 § 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.

**Geneza dopuszczenia kobiet do podjęcia na stałe posługi
lektoratu i akolitu w świetle *motu proprio* „*Spiritus Domini*”**

Legal and Liturgical Consequences of the Change in the Wording of Canon 230 § 1 of the 1983 Code of Canon Law

**The Genesis of Allowing Women to Assume the Permanent Ministry
of a Lectore and Acolyte in Light of the *Motu Proprio* “*Spiritus Domini*”**

Abstrakt

Artykuł wyjaśnia, na czym polega zmiana wprowadzona w kan. 230 § 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. przez papieża Franciszka na mocy *motu proprio* „*Spiritus Domini*”. W wyniku tej nowelizacji kobiety zostały dopuszczone do podjęcia na stałe posługi lektora i akolity w Kościele rzymskokatolickim. Autor w swoich rozważaniach wychodzi od ukazania istoty reformy święceń niższych, jaką przeprowadził papież Paweł VI, wydając list apostolski *motu proprio* „*Ministeria quaedam*” z 15 sierpnia 1972 r. Następnie omawia kryteria historyczne, teologiczne i pastoralne stojące u podstaw zmiany wprowadzonej w prawodawstwie kodeksowym, jeśli chodzi o realizację liturgicznej posługi lektoratu i akolitu. Papież Franciszek poprzez *motu proprio* „*Spiritus Domini*” doprowadza do dojrzałości proces reformy rozpoczętej w 1972 r. przez Pawła VI i dokonuje ważnej systematyzacji na płaszczyźnie terminologii oraz w sposób bardziej widoczny

uwypukla świecki charakter posług opartych na chrzcie i bierzmowaniu, przeznaczonych do służby kościelnej.

Słowa kluczowe: wierni świecki, kobieta, posługa, lektorat, akolitat, kapłaństwo wspólne.

Abstract

The article explains what the amendment made to canon 230 § 1 of the 1983 Code of Canon Law by Pope Francis under the *motu proprio* "Spiritus Domini" consists of. As a result of this amendment, women have been allowed to take up the permanent ministry of a lector and acolyte in the Roman Catholic Church. In his study, the author begins by showing the essence of the reform of the minor orders by Pope Paul VI with the issuance of the apostolic letter *motu proprio* "Ministeria quaedam" of August 15, 1972. He then discusses the historical, theological and pastoral criteria behind the change introduced in the code legislation regarding the implementation of the liturgical ministry of the lectorate and acolyte. Pope Francis, through the *motu proprio* "Spiritus Domini", brings to maturity the process of reform begun in 1972 by Paul VI and makes an important systematization on the level of terminology and more visibly highlights the lay nature of the ministries based on baptism and confirmation, intended for ecclesial service.

Keywords: Lay Faithful, Woman, Ministry, Lectorate, Acolytate, Common Priesthood.

Wstęp

Współczesne ruchy feministyczne bardzo często wysuwają zarzuty o rzekomą, ogromną dyskryminację kobiet w Kościele. W przekonaniu liderów tychże ruchów oraz osób w nich zrzeszonych Kościół katolicki jawi się jako organizacja zdominowana przez mężczyzn, w której kobiety traktuje się jako katolików drugiej kategorii, spychając je w ten sposób na margines życia eklesjalnego. W tym kontekście pojawiają się żądania ze strony przywódców ruchów feministycznych o udzielanie święceń kapłańskich także kobietom. Postulaty tego rodzaju opierają się na błędnych przesłankach, a ich celem jest zatarcie naturalnych różnic pomiędzy kobietą a mężczyzną, a w konsekwencji także zamazanie różnicy pomiędzy świeckimi a duchownymi¹.

¹ Por. Jerzy Adamczyk. 2006. „Możliwość udziału kobiet w ministerialnej posłudze Kościoła”. *Poznańskie Studia Teologiczne* 20: 179.

Chociaż jest bezsporną rzeczą, że święcenia kapłańskie są zarezerwowane dla mężczyzn, a Kościół nie czuje się kompetentny zmienić tej pierwotnej i nieprzerwanej zasady, widząc w niej wolę Chrystusa, to niemniej jednak pozostaje faktem, iż w posoborowym prawodawstwie, a zwłaszcza w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r., opartym na eklezjologii Soboru Watykańskiego II, dostrzega się nobilitację kobiet i ich promocję w Kościele. Kobiety bowiem do Kościoła należą i ten Kościół stanowią oraz „mogą one odegrać dziś ważną rolę w odnowie i humanizacji życia społecznego, jak również przyczynić się do odnalezienia przez wiernych prawdziwego oblicza Kościoła”². Wspólnie razem z pasterzami wchodzi w skład ludu Bożego i partycypują w potrójnej misji Kościoła: prorockiej, kapłańskiej i królewskiej, oczywiście przy zachowaniu własnej specyfiki właściwej osobom świeckim. Generalną zasadę odnoszącą się do udziału kobiet w urzędowej posłudze w Kościele definiuje Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r., w którym czytamy, iż „świeccy uznani za zdalnych zdolni są do otrzymania od świętych pasterzy tych urzędów kościelnych i zadań, które wolno im pełnić zgodnie z przepisami prawa”³. Podstawą tego uczestnictwa wiernych świeckich, w tym także kobiet, w sprawowaniu władzy rządzenia jest kapłaństwo wspólne (chrzcielne). Różni się ono istotnie od kapłaństwa służebnego, czyli hierarchicznego, wynikającego ze święceń.

Celem artykułu jest wyjaśnienie, na czym polega walor prawno-liturgiczny zmiany wprowadzonej w kan. 230 § 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego na mocy listu apostolskiego *motu proprio* „*Spiritus Domini*”, którym Ojciec Święty Franciszek dopuszcza kobiety do stałej posługi lektoratu i akolitu w Kościele rzymskokatolickim⁴. Nowelizację tę należy rozpatrywać jako teologiczno-prawną kontynuację postanowień zawartych w liście apostolskim papieża Pawła VI *Ministeria quaedam* z 15 sierpnia 1972 r.⁵ W celu uchwycenia istoty modyfikacji wspomnianej normy kodeksowej trzeba wpierv ukazać *novum* reformy święceń niższych dokonanej przez papieża Pawła VI.

² Kongregacja Nauki Wiary. 1995. Deklaracja o dopuszczeniu kobiet do kapłaństwa urzędowego *Inter insigniores* (15.10.1976). W *W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966–1994*. Tłum. i oprac. Zygmunt Zimowski, Janusz Królikowski, 122. Tarnów: Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej Biblos.

³ Jan Paweł II. 2022. Kodeks Prawa Kanonicznego promulgowany przez papieża Jana Pawła II w dniu 25 stycznia 1983 (stan prawny na dzień 18 maja 2022 roku). Zaktualizowany przekład na język polski. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum, kan. 228 § 1 (dalej: KPK).

⁴ Franciszek. 2021. „List apostolski w formie motu proprio *Spiritus Domini*” (10.01.2021). *Anamnesis* 27 (2): 16 (dalej: SD).

⁵ Por. Marcin Bider. 2021. „Wymiar prawno-liturgiczny stałej kobiecej posługi akolitu w świetle nowelizacji kan. 230 § 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku”. *Kościół i Prawo* 23 (1): 70.

1. *Motu proprio* „*Ministeriam quaedam*” jako kamień milowy na drodze rozwoju teologii posług i funkcji wiernych świeckich w liturgii

Mając na względzie uporządkowanie różnych stopni i posług w zgromadzeniu liturgicznym oraz ich dostosowanie do współczesnych potrzeb, papież Paweł VI na mocy *motu proprio* „*Ministeriam quaedam*” zniósł święcenia niższe i nakazał zachowanie w całym Kościele łacińskim posługi lektora i akolity⁶. Zmiana ta pociągnęła za sobą także ważne reperkusje na płaszczyźnie terminologii. Postanowiono bowiem, że lektoratu i akolitu nie udziela się już przez święcenia (*ordinatio*), lecz przez ustanowienie (*institutio*). Zrezygnowano zatem z dotychczasowej nazwy „święcenia mniejsze” lub „niższe” i zastąpiono ją terminem „posługi” (*ministeria*). Logiczną konsekwencją decyzji podjętej przez Pawła VI było odejście od podziału na święcenia wyższe i niższe, który funkcjonował w Kościele od XIII w. Po raz pierwszy bowiem nazwano posługi „święceniami niższymi” w Pontyfikale Wilhelma Duranda⁷. Święcenia niższe, których przyjęcie od XI w. stało się obligatoryjne na drodze do kapłaństwa⁸, chociaż były udzielane przez cały okres drugiego tysiąclecia w Kościele, straciły jednak swoje pierwotne znaczenie, tak że ten, komu ich udzielano, praktycznie nie wykonywał swojej funkcji⁹.

Antonio Santantoni zwraca uwagę na poczwórny kierunek, jaki przyjął papież Paweł VI dokonując reformy święceń niższych. Po pierwsze, zarezerwował termin „święcenia” dla posług sakramentalnych (episkopatu, prezbiteratu, diakonatu), natomiast pozostałe posługi nie przekazywane na mocy aktu święceń określił mianem „posług z ustanowienia” (*ministeri istituiti*). Po drugie, doprowadził do likwidacji samego pojęcia „święcenia niższe”. Stąd też zniknęły następujące stopnie: ostiariat, egzorcystat i tonsura, a także subdiakoniat. Po trzecie, podtrzymał istnienie dwóch posług: lektoratu i akolitu. W zakresie tej ostatniej posługi znalazły się także zadania subdiakona. Po czwarte, otworzył możliwość, aby oprócz powszechnych urzędów Kościoła łacińskiego poszczególne konferencje episkopatów mogły

⁶ Paulus VI. 1972. „Litterae apostolicae motu proprio datae *Ministeria quaedam*” (15.08.1972). *Acta Apostolicae Sedis* 64: 529–540. Tekst polski: Paweł VI. 2019. „*Motu proprio Ministeria quaedam*” (15.08.1972). W *Prawo sakramentów. Wybór źródeł Kościoła łacińskiego*. Red. Elżbieta Szot, Damian Kwiatkowski, Wojciech Lech, 835–839. Lublin: Wydawnictwo KUL.

⁷ *Le Pontifical Romain au Moyen Âge*. T. 3: *Le Pontifical de Guillaume Durand* (Studi e Testi, 88). Red. Michel Andrieu, 338. Città del Vaticano: Biblioteca Apostolica Vaticana, Liber Primus, V, 1: *De septem ordinibus ecclesiasticis dicturi, premitimus quod non sacri et minores ordines sunt quatuor, videlicet hostiariatus, lectoratus, exorcistatus et acolituatus*.

⁸ Por. Pierre Journel. 2002³. *Le ordinazioni*. W *La Chiesa in preghiera. Introduzione alla Liturgia*. T. 3: *I sacramenti*. Red. Aimé Georges Martimort (edizione italiana a cura di Adelio Biazzi), 190. Brescia: Editrice Queriniana.

⁹ Por. Jacek Nowak. 1997. „Historia posług w Kościele”. *Liturgia Sacra* 3 (2): 56–57.

prosić Stolicę Apostolską o utworzenie innych, których ustanowienie we własnym regionie uważałyby za konieczne lub bardzo pożyteczne¹⁰.

Według Louisa-Marie Chauveta zasadniczy walor teologiczny wspomnianego dokumentu wyraża się w przypisaniu terminu *minister* do wiernych świeckich. Można powiedzieć zatem, że wydanie *motu proprio* „*Ministeria quaedam*” „uczyniło wyrwę w poprzednim systemie”¹¹, ponieważ dotychczas to pojęcie odnosiło się tylko do kleryków przygotowujących się do kapłaństwa, którzy na drodze swojej formacji przechodzili przez poszczególne etapy, przyjmując tzw. „niższe święcenia”. Św. Paweł VI umożliwił w ten sposób osobom świeckim wypełnianie posługi (*ministerium*) w czasie zgromadzeń liturgicznych, uwypuklając jednocześnie różnicę, jaka istnieje na płaszczyźnie sakramentalno-ontologicznej, jeśli chodzi o podstawę jej sprawowania. W świetle *motu proprio* status eklezjalny osoby świeckiej, której powierzono określone *ministerium*, nie ulega zmianie, jest i pozostaje ona nadal osobą świecką, gdyż czynności liturgiczne przez nią wypełniane nie wynikają z sakramentu święceń, ale mają swoje źródło w godności królewskiego kapłaństwa właściwego dla wszystkich ochrzczonych¹². W tym kontekście za słuszną należy uznać konkluzję ks. Jacka Nowaka, że „cały List apostolski jest wynikiem zrozumienia w Kościele kapłaństwa powszechnego”¹³.

Zdaniem Agostino Montana z punktu widzenia dyscypliny kanonicznej List apostolski *motu proprio* „*Ministeria quaedam*” zawierał dwie dyrektywy, które *de facto* wstrzymały rozwój nowych posług powierzanych wiernym świeckim. Pierwszym czynnikiem hamującym było zastrzeżenie urzędu lektora i akolity jedynie dla mężczyzn. W uzasadnieniu tej normy dokument papieski powoływał się na „czcigodną tradycję Kościoła”. Drugim czynnikiem negatywnie wpływającym na jakikolwiek postęp w tej materii – według opinii wspomnianego powyżej autora – było związanie lektoratu i akolitu z kandydatami do diakonatu i kapłaństwa, którzy mieli obligatoryjny obowiązek przyjąć je i przez pewien czas sprawować, aby lepiej przygotować się do przyszłych posług odnoszących się do Słowa i Ołtarza. Mając to na względzie,

¹⁰ Por. Antoni Santantoni. 1998. Il Sacramento dell'ordine. W *Scienza Liturgica. Manuale di Liturgia*. T. 4: *Sacramenti e sacramentali*. Red. Anscar J. Chupungco, 263–264. Casale Monferrato: Edizioni Piemme.

¹¹ Louis-Marie Chauvet. 1998. „Les ministères de laïcs: vers un nouveau visage de l'Église?”. *La Maison-Dieu* 215 (3): 35.

¹² Por. Agostino Montan. 2008. Presidenza e ministeri. Una rilettura dalla tradizione tra „fatto” e „diritto” a partire da *Ministeria quaedam* fino ad oggi. W *Liturgia e ministeri ecclesiali. Atti della XXXV Settimana di Studio dell'Associazione Professori di Liturgia Vallombrosa, 26–31 agosto 2007* (Bibliotheca „Ephemerides Liturgicae”. Subsidia, 146). Red. Anna M. Calapaj Burlini, 104. Roma: CLV-Edizioni Liturgiche.

¹³ Nowak. 1997. „Historia posług w Kościele”, 57.

Agostino Montan dochodzi do konkluzji, iż wykluczenie kobiet z posług nadawanych świeckim przez biskupa na drodze ich ustanowienia przyczyniło się do potwierdzenia klerykalnego charakteru posługi lektora i akolity. Klerykalizację obydwóch posług – według jego opinii – dodatkowo potęgował fakt obowiązkowego udzielania lektoratu i akolitu kandydatom do diakonatu i prezbiteratu¹⁴.

2. Relacja pomiędzy kapłaństwem wspólnym a służebnym konstytutywnym elementem w określeniu statusu kobiety w Kościele

W celu właściwego zrozumienia roli i statusu kobiety w porządku prawnym Kościoła katolickiego trzeba mieć zatem na uwadze relację, jaka kształtuje się pomiędzy kapłaństwem wspólnym a służebnym, gdyż są to rzeczywistości ontologicznie odrębne, ale wzajemnie ze sobą powiązane, tak że jedno nie jest przeciwstawne drugiemu, jedno drugiego nie umniejsza ani nie wchłania, każde z nich posiada właściwe sobie funkcje, które się uzupełniają i służą całemu ludowi Bożemu. Moc i skuteczność zarówno kapłaństwa wspólnego, jak i służebnego oraz ich wzajemną więź sprawia najwyższe kapłaństwo Chrystusa, które jest ich źródłem i fundamentem.

Katechizm Kościoła katolickiego określa, na czym polega różnica i relacja wzajemnego przyporządkowania, jaka kształtuje się pomiędzy tymi dwoma sposobami uczestniczenia w jednym kapłaństwie Chrystusa:

Podczas gdy kapłaństwo wspólne wiernych urzeczywistnia się przez rozwój łaski chrztu, przez życie wiarą, nadzieją i miłością, przez życie według Ducha, to kapłaństwo służebne służy kapłaństwu wspólnemu i przyczynia się do rozwoju łaski chrztu wszystkich chrześcijan. Jest ono jednym ze środków, przez które Chrystus nieustannie buduje i prowadzi swój Kościół. Dlatego przekazuje się je przez osobny sakrament, mianowicie sakrament święceń¹⁵.

W doktrynie katechizmowej jak w soczewce odbija się w tej materii eklezjologia konstytucji *Lumen gentium*. W tym dokumencie soborowym odkrywa się na nowo prawdę o tym, iż u podstaw życia chrześcijańskiego leży nauka o kapłaństwie wspólnym:

¹⁴ Montan. 2008. Presidenza e ministeri, 106.

¹⁵ Jan Paweł II. 2009. *Katechizm Kościoła katolickiego*. II wydanie poprawione. Poznań: Pallotinum, nr 1547 (dalej: KKK).

Ochrzczeni bowiem stanowią przez odrodzenie i namaszczenie Duchem Świętym dom duchowy i święte kapłaństwo, aby przez wszystkie uczynki właściwe chrześcijaninowi składać duchowe ofiary i głosić moc Tego, który wezwał ich z ciemności do przedziwnego światła (por. 1 P 2,4-10)¹⁶.

Naukę na temat kapłaństwa wspólnego sformułowaną przez Sobór Watykański II w różnych jego dokumentach można określić mianem – jak trafnie to wyraża Giuseppe La Torre – dogmatyczno-liturgicznego fundamentu „tożsamości” i „duchowości” ludu Bożego¹⁷. Doktrynę tę rozwija Jan Paweł II w posynodalnej adhortacji *Christifideles laici*, podkreślając z naciskiem, iż w realizacji zbawczej misji Kościoła uczestniczą nie tylko ci, którzy czynią to na mocy sakramentu święceń, ale także wszyscy świeccy. Wierni świeccy biorą w niej udział na mocy chrztu i specyficznego powołania, tak że każdy z nich – w sobie właściwym stopniu – partycypuje w urzędzie Chrystusa, rozwijającym się w trzech charakterystycznych pasmach: kapłańskim, prorockim i królewskim¹⁸. Świeccy mogą i powinni zatem spełniać rozmaite posługi, urzędy i funkcje, przysługujące im w obrębie liturgii, ale w harmonii z właściwym dla siebie świeckim powołaniem. Natomiast kapłaństwo służebne przyczynia się do rozwoju kapłaństwa chrzcielnego wiernych.

Sobór Watykański II dokonał rozróżnienia tych dwóch odmiennych i jednocześnie komplementarnych sposobów uczestniczenia w jednym kapłaństwie Chrystusa. Pierwsze jest kapłaństwem egzystencjalnym, mającym swój fundament w sakramentach inicjacji chrześcijańskiej. Drugie zaś, czyli to urzędowe, inaczej: hierarchiczne, jest przyporządkowane pierwszemu. Nie jest ono ani od niego wyższe, ani niższe – jest innego rzędu. Bezpodstawne – jak słusznie zauważa dogmatyk Marian Kowalczyk – „są (...) obawy o to, by kapłaństwo wspólne wiernych wraz z posługą «laikatu», czyli mężczyzn i kobiet, mogło uczynić niepotrzebnym kapłaństwo hierarchiczne i związaną z nim posługę «święceń»”¹⁹. Obydwa rodzaje kapłaństwa, będące różnymi sposobami uczestniczenia w kapłaństwie Chrystusa, współegzystują ze sobą we wzajemnej harmonii, co znajduje swój szczególny wyraz zwłaszcza w sprawowaniu Eucharystii, będącej sakramentem komunii. Kapłan

¹⁶ Sobór Watykański II. 2012. Konstytucja dogmatyczna o Kościele, nr 10. W *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*. Tekst polski. Nowe tłumaczenie. Poznań: Pallottinum, 113 (dalej KK).

¹⁷ Por. Giuseppe La Torre. 2019. *Regale sacerdotium fidelium. Una rilettura alla luce della lex credendi, della lex orandi e della lex vivendi* (Bibliotheca „Ephemerides Liturgicae”. Subsidia, 191). Roma: Edizioni Liturgicae, 474.

¹⁸ Por. Angelo Lameri. 2021. „Posługi świeckich zakorzenione w chrzcie”. *Anamnesis* 27 (3): 114.

¹⁹ Marian Kowalczyk. 2021. „Lektorat i akolitat posługami «laikatu» dla kobiet”. *Collectanea Theologica* 91 (1): 156–157.

(biskup, prezbiter) przewodniczy celebracjom liturgicznym *in persona Christi* oraz *in persona Ecclesiae*. Mocą jego posługi sakramentalnej „we wspólnocie wierzących staje się widzialna obecność Chrystusa jako Głowy Kościoła” (KKK 1549). Natomiast rolą ludu Bożego jest czynne uczestnictwo w liturgii, czyli branie udziału w ofierze eucharystycznej nie tylko przez ręce świętego szafarza, ale wraz z nim i jednocześnie składanie duchowych ofiar „z największą czcią Ojca podczas celebrowania Eucharystii wraz z ofiarą Ciała Pańskiego” (KK 34). Dopiero na tym tle staje się jasne, iż wydając *motu proprio* „*Spiritus Domini*”, papież Franciszek nadał nowy impuls bogatej wizji eklezjologicznej opartej na chrzcie, gdyż posługi lektoratu i akolitu ściśle wiążą się z misterium Eucharystii, chociaż ich zakres wypełniania nie ogranicza się tylko do niej. Lektor w istocie pełni swoją posługę nie tylko podczas Mszy św., gdy czyta teksty niebędące Ewangelią podczas celebracji, ale także przez głoszenie Słowa Bożego. W podobny sposób akolita nie jest jedynie ustanawiany tylko i wyłącznie do służby ołtarza, ale także, aby dawać świadectwo miłości do Kościoła, zwłaszcza wśród słabych i chorych²⁰.

Konsekwencją udziału świeckich, mężczyzn i kobiet, w potrójnej misji Kościoła jest możliwość spełniania przez nich urzędów i posług kościelnych niewymagających święceń, a także współdziałanie w realizacji władzy rządzenia, której tytułariuszami są ci, którzy otrzymali święcenia: biskupie, prezbiteratu, diakonatu (por. kan. 129). Przepis kan. 129 § 2 daje kobietom możliwość udziału w kościelnej władzy jurysdykcyjnej, którą piastują duchowni. Chodzi tu o niesienie pomocy przez kobiety tym, którzy są dyspozytariuszami tejże władzy na mocy sakramentu święceń. Prawodawca kodeksowy rozwija cały wachlarz możliwości czynnego włączenia kobiet na równi z laikami mężczyznami w ministerialną posługę w Kościele. Fakt ten stanowi jeden z bardziej charakterystycznych rysów nowego ustawodawstwa w Kościele oraz kluczowy argument przeciwko tym wszystkim, którzy oskarżają Kościół o feminizm. Warto w tym miejscu zauważyć, iż hierarchia może, stosownie do norm KPK, powierzać świeckim, zarówno mężczyznom, jak i kobietom, następujące urzędy kościelne: sędziego w trybunale kolegiałnym (kan. 1421 § 2), audytora (kan. 1428 § 2), notariusza (kan. 483 i 1437 § 1), asesora (kan. 1424), promotora sprawiedliwości i obrońcy węzła małżeńskiego (kan. 1435), adwokata w sądach kościelnych (kan. 1483), katechisty (kan. 776), kanclerza kurii diecezjalnej (kan. 483), ekonomo diecezjalnego (kan. 494), legata papieskiego (kan. 363). Jest sprawą oczywistą, że zarówno kobiety, jak i mężczyźni promowani na te urzędy muszą posiadać odpowiednie przygotowanie i doświadczenie oraz odznaczać się wysokimi kwalifikacjami intelektualnymi i moralnymi. Zapoznanie się

²⁰ Por. Lameri. 2021. „Posługi świeckich zakorzenione w chrzcie”, 114–115.

z możliwościami udziału kobiet w ministerialnej posłudze w Kościele, jaką stwarza prawo kanoniczne, pozwala dostrzec ich promocję i jest z pewnością kolejnym krokiem w procesie dowartościowania świeckich (w tym kobiet), zainicjowanym przez Sobór Watykański II.

3. Kryteria historyczne, teologiczne i pastoralne modyfikacji wprowadzonej w kan. 230 § 1 w świetle listu papieża Franciszka do kard. Luisa F. Ladarii oraz w ocenie teologów i kanonistów

W tym też kluczu promocji kobiet w Kościele należy odczytywać zmianę w treści kan. 230 § 1, której dokonał Ojciec Święty Franciszek w liście apostolskim w formie *motu proprio* „*Spiritus Domini*”, dopuszczając osoby płci żeńskiej do posługi lektoratu i akolitu. Od tej pory kan. 230 § 1 uzyskuje następujące brzmienie: „Świeccy, mający wiek i przymioty ustalone dekretem konferencji biskupów, mogą być na stałe przyjęci, przepisany obrzędem liturgicznym, do posługi lektora i akolity; otrzymanie tych posług nie daje im jednak prawa do utrzymania czy wynagrodzenia ze strony Kościoła”. Modyfikacja dokonana w kan. 230 § 1 dotyczy zatem jednego wyrażenia. Termin „mężczyźni świeccy” (*virii laici*), który znajdował się w poprzedniej wersji tego kanonu, zostaje zastąpiony słowami „świeccy” (w języku łacińskim słowem *laici*). Papież Franciszek wyjaśnia zarówno od strony historycznej, teologicznej, jak i pastoralnej potrzebę wprowadzenia tej modyfikacji w prawie powszechnym Kościoła. Swoją argumentację przemawiającą za umożliwieniem dostępu osobom świeckim obu płci do posługi akolitu i lektoratu, na mocy ich udziału w kapłaństwie chrzcielnym, rozwija zwłaszcza w Liście do Prefekta Kongregacji Nauki Wiary, kard. Luisa F. Ladarii, na temat dopuszczenia kobiet do obydwóch posług²¹. W celu zrozumienia prawnego wydźwięku zmiany wprowadzonej w kan. 230 § 1, obydwa dokumenty papieskie, czyli *motu proprio* „*Spiritus Domini*” oraz wspomniany list skierowany w tej sprawie do Prefekta Kongregacji Nauki Wiary, należy czytać razem, gdyż są to teksty kompletarne. Drugi z tych dokumentów szerzej przedstawia realizację zmiany innych przepisów, w tym tych zawartych w prawodawstwie liturgicznym, jakie pociąga za sobą modyfikacja treści wspomnianego kanonu. Ponieważ zmiana, o której mowa, ściśle wiąże się z liturgią, będącą tętniącym sercem życia Kościoła, papież Franciszek w Liście do kard. Ladarii informuje, iż wprowadzeniem w życie powyższej

²¹ Por. Franciszek. 2021. „List do Prefekta Kongregacji Nauki Wiary na temat dopuszczenia kobiet do posług lektoratu i akolitu” (10.01.2021). *Anamnesis* 27 (2): 17–20.

reformy zajmie się Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. Zmiana brzmienia kan. 230 § 1, która posiada dość istotne reperkusje na płaszczyźnie teologiczno-liturgicznej, domaga się bowiem wprowadzenia stosownych modyfikacji w obrzędach ustanowienia lektorów i akolitów, czyli w *editio typica* Pontyfikatu rzymskiego *De Institutione Lectorum et Acolythorum*. W liście Prefekta do przewodniczących konferencji episkopatów z 24 maja 2022 r. podano jednak informację, iż „na chwilę obecną *editio typica altera* nie będzie publikowana”. Nadal zatem obowiązuje obrzęd ustanowienia lektorów i akolitów opublikowany w wydaniach poszczególnych konferencji episkopatów, zatwierdzony przez Kongregację ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, jako adaptacja *editio typica Pontificale Romanum ex Decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticano II instaurati, auctoritate Pauli PP. VI promulgati „De Institutione Lectorum et Acolythorum*, 3 grudnia 1972 r. Mając na względzie zmiany wprowadzone na mocy *motu proprio „Spiritus Domini”* w posługiwaniu się tekstem obrzędu ustanowienia w sytuacji, gdy ustanawia się lektorami lub akolitami osoby płci żeńskiej, „należy zwrócić uwagę na rodzaj gramatyczny”²².

Warto zwrócić uwagę, iż w związku ze zmianą dokonaną w zapisie kan. 230 § 1 Komisja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów Konferencji Episkopatu Polski na zebraniu roboczym 23 lutego 2021 r. podjęła dyskusję nad projektem Instrukcji Konferencji Episkopatu Polski dotyczącej podjęcia tych posług przez mężczyzn i kobiety. Podjęcie debaty na tą kwestię jest odpowiedzią na zmiany wprowadzone przez papieża Franciszka, gdyż w przyszłości poszczególne konferencje episkopatów staną na nowo przed zadaniem ustalenia odpowiednich kryteriów dla rozeznawania i przygotowania zarówno kandydatów, jak i kandydatek do posług lektoratu lub akolitu, czy też innych posług, które zechcą ustanowić, za uprzednią zgodą Stolicy Apostolskiej i po uwzględnieniu kryterium ewangelizacyjnego na ich terytorium.

W jakim sensie zmiana brzmienia kan. 230 § 1 jest krokiem naprzód w stosunku do dotychczasowego ustawodawstwa w tej materii? Carmen Peña García, profesor prawa kanonicznego na Papieskim Uniwersytecie *Comillas* w Madrycie i konsultor w Dykasterii ds. Świeckich, Rodziny i Życia, komentując modyfikację wprowadzoną przez papieża Franciszka na mocy *motu proprio „Spiritus Domini”*, zauważa, że „jedyna dyskryminacja pomiędzy świeckimi mężczyznami a kobietami w Kodeksie Prawa Kanonicznego została wyeliminowana”²³. Rozwijając wysunię-

²² Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. 2022. „List do przewodniczących konferencji episkopatów w sprawie pewnych wyjaśnień dotyczących obrzędy ustanowienia lektorów, akolitów, katechistów” (24.05.2022). *Anamnesis* 28 (3): 27.

²³ Carmen Peña García. 2021. „Reforma del c. 230,1 CIC: el acceso de la mujer a los ministerios instituidos de lectorado y acolitado” (30.09.2022). <https://blogs.comillas.edu/canoni>

tą tezę, autorka stwierdza, iż zastrzeżenie zawarte w kan. 230 § 1 było uznawane w większości przez doktrynę kanoniczną za nieuzasadnione, gdyż zaprzeczało ono radykalnej równości, uznanej w Kodeksie, jaka istnieje pomiędzy mężczyznami i kobietami w sferze świeckiej. Według Carmen Peña García dopuszczenie osób płci żeńskiej do posługi lektoratu i akolituatu może stanowić „impuls do większego zaangażowania świeckich w życie i misję Kościoła, zgodnie z ponownym odkryciem synodalności, charakterystycznej dla obecnego pontyfikatu”. Podobne komentarze można znaleźć także w dziełach innych kanonistów, którzy już wcześniej odnosili się do tej kwestii przy okazji interpretacji normy zawartej w kan. 230 § 1, kiedy jeszcze obowiązywała zasada, że na stałe przyjęci, przepisany obrzędem liturgicznym, do posługi lektora i akolity mogli być tylko i wyłącznie mężczyźni. Tomás Rincón-Pérez przypuszczał, wychodząc z założenia, iż zastrzeżenie to nie wynika z prawa Bożego, iż w przyszłości ta „dyskryminacja prawna” zostanie naprawiona poprzez usunięcie nieporozumień na tle rozumienia pojęcia „posługa”. W kontekście powierzania różnych posług osobom świeckim pojęcie to – jego zdaniem – domaga się dokładniejszego sprecyzowania, tak aby można było w sposób jasny rozróżnić te funkcje, dla których wykonywania podstawą jest chrzest lub też kapłaństwo wspólne, od tych, które pozostają w ścisłej relacji genetycznej z sakramentem święceń²⁴.

Anna Słowikowska zajmuje bardziej umiarkowane stanowisko w porównaniu z powyżej przywołanymi opiniami kanonistów, którzy w sposób krytyczny odnosili się do starego zapisu § 1 kan. 230. Słusznie zwraca uwagę na fakt, iż dyspozycja ta (w poprzednim brzmieniu!) jest jedyną w całym tytule traktującym o obowiązkach i prawach wiernych świeckich wprowadzającą rozróżnienie na mężczyzn i kobiety, ale stwierdza jednocześnie, iż nie umniejsza ona jednak roli kobiet w Kościele, gdyż spełniają one szczególną rolę w procesie animacji liturgii. Chociaż nie mogą być ustanawiane do wykonywania posług liturgicznych, nie przekreśla to faktu, iż *de facto* biorą czynny udział w służbie słowa Bożego i ołtarza. W tej współpracy kobiety z kapłanem i pozostałymi wiernymi można dostrzec – według jej opinii – „odbicie współpracy Dziewicy Maryi z Chrystusem we wcieleniu i odkupieniu”²⁵. W tym kontekście wydaje się, iż zapis kan. 230 § 1 zarówno w starym, jak i nowym

co/2021/01/12/reforma-del-c-2301-cic-el-acceso-de-la-mujer-a-los-ministerios-instituidos-de-lectorado-y-acolitado/.

²⁴ Por. Tomás Rincón-Pérez. 2014. *La liturgia e i sacramenti nel diritto della Chiesa* (Subsidia Canonica, 12). Roma: EDUSC, 251. Zob. Tomás Rincón-Pérez. 1995. „El servicio al altar de las mujeres a tenor del c. 230 § 2”. *Ius Canonicum* 35: 251–264.

²⁵ Anna Słowikowska. 2014. *Uczestnictwo wiernych świeckich w liturgii Kościoła katolickiego* (Prace Wydziału Nauk Prawnych, 54). Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL, 177.

brzmieniu należy zawsze odczytywać biorąc pod uwagę dwa następne paragrafy, jakie są zawarte w tym kanonie. Z analizy § 2 i 3 kan. 230 wynika bowiem, że wszyscy świeccy – mężczyźni i kobiety – mogą czasowo być wyznaczeni przez kompetentną władzę kościelną do pełnienia funkcji przysługujących lektorom w czynnościach liturgicznych, jak również wykonywać funkcje komentatora, kantora i inne podobne; gdy tego domaga się konieczność Kościoła, z powodu braku świętych szafarzy, nie będąc ani lektorami, ani akolitami mogą spełniać pewne funkcje w ich zastępstwie. Do tych funkcji należy posługa słowa Bożego, przewodniczenie modlitwom liturgicznym, udzielanie chrztu i rozdawanie Komunii św.

Zestawiając ze sobą te trzy paragrafy, będące częściami składowymi kan. 230, dochodzimy do sedna problemu. Zmiana w zapisie kan. 230 § 1 oznacza – w świetle systematyzacji terminologii w tej materii, jakiej dokonał ks. prof. Czesław Krakowiak²⁶ – że od tej pory kobiety ustanawiane na stałe lektorami lub akolitami będą mogły pełnić *ministerium*, czyli „posługę liturgiczną”, podczas gdy dotychczas, chociaż czytały słowo Boże lub udzielały Komunii św. występując w charakterze nadzwyczajnych szafarzy Eucharystii, pełniły określoną „funkcję” (*munus*), którą może wypełniać każdy wierny świecki, mężczyzna lub kobieta, jeśli zostanie im zlecona na pewien czas lub jednorazowo przez proboszcza lub rektora kościoła, a nawet każdego przewodniczącego liturgii. Modyfikacja w kan. 230 dokonana przez papieża Franciszka w *motu proprio* „*Spiritus Domini*” ma zatem swoje konkretne reperkusje także na płaszczyźnie terminologii.

Ojciec Święty Franciszek w Liście do Prefekta Kongregacji zauważa, iż „kałaństwo chrzcielne” i „służba na rzecz wspólnoty” to dwa zasadnicze filary, stanowiące fundament instytucji posług²⁷. Posługi lektora i akolity, które przez wieki „czcigodna tradycja Kościoła” ujmowała pod terminem „święceń niższych” i traktowała jako etapy drogi prowadzącej do „święceń wyższych” (subdiakonatu, diakonatu, prezbiteratu), po Soborze Watykańskim II uzyskały nowy sens, ukształtowany zgodnie z *motu proprio* „*Ministeria quaedam*” z 15 sierpnia 1972 r., jako posługi świeckie, tracąc swój charakter klerykalny. Zdaniem papieża Franciszka obecne bardziej ostre i klarowne rozróżnienie pomiędzy uprawnieniami tego, co

²⁶ Ks. prof. Czesław Krakowiak wyjaśnia, iż termin *ministerium* (posługa) w optyce Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. „odnosi się do czynności i całości praw oraz obowiązków związanych ze zleceniem na stałe danej osobie określonej posługi we wspólnocie Kościoła”. W dalszej części swoich rozważań, w kontekście posług lektoratu i akolitu, o których mowa w kan. 230 KPK, liturgista lubelski precyzuje, iż posługę lektora lub akolity może pełnić także odpowiednio do tego przygotowany wierny wyznaczony (*ad actum*) przez przewodniczącego liturgii. W takiej sytuacji ma się jednak do czynienia z wiernym wypełniającym odpowiednią funkcję (*munus*), a nie *ministerium*. Por. Czesław Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe, posługi i funkcje wiernych świeckich w liturgii*. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, 57.

²⁷ Franciszek. 2021. „List do Prefekta Kongregacji”, 19.

dzisiaj nazywa się „posługami nie związanymi ze święceniami” bądź „posługami świeckimi”, a „posługami wynikającymi ze święceń” jest racją przemawiającą za zniesieniem zastrzeżenia tych pierwszych tylko i wyłącznie do mężczyzn. Choć w liście apostolskim *motu proprio* „*Ministeria quedam*”, kierując się „czciogodną tradycją Kościoła”, ustanowienia lektora i akolity zarezerwowano dla mężczyzn, czego odzwierciedlenie mieliśmy w dyspozycji prawodawcy kodeksowej w poprzednim brzmieniu § 1 kan. 230, to jednak papież Franciszek zauważa, iż św. Paweł VI nie bez powodu odwołał się w tym miejscu nie do tradycji *veneranda* w ścisłym znaczeniu, to znaczy takiej, która „musi” być przestrzegana, ale tylko do tradycji *venerabilis*, czyli czciogodnej, która nie ma jednak charakteru wiążącego. Zawężenie ustanawiania lektorów i akolitów za pomocą specjalnego obrzędu liturgicznego tylko i wyłącznie do osób płci męskiej nie wynika – według papieża Franciszka – z własnej natury tychże posług²⁸.

Gonzalo Guzmán Karadima wysuwa konkluzję, iż *motu proprio* „*Spiritus Domini*” w pewien sposób dąży do przezwyciężenia dialektyki kler – laikat oraz dotychczasowego rozumienia posług jedynie jako kroków na drodze ku kapłaństwu ministerialnemu. Zdaniem wspomnianego autora powinno się podjąć pilną pracę na rzecz prawdziwej zmiany paradygmatu. Tego bowiem domaga się Kościół „wychodzący” i synodalny²⁹. Każdy ochrzczony w Kościele katolickim jest członkiem ludu Bożego, w którym można wyodrębnić posługi i charyzmaty, a wśród posług te wynikające z sakramentu święceń i z ustanowienia.

We Franciszkowej optyce dopuszczanie kobiet do posługi lektoratu i akolitu na stałe poprzez czynność liturgiczną (ustanowienie) ma się przyczynić do bardziej skutecznego udziału wszystkich w dziele ewangelizacji oraz dowartościowania cennego wkładu kobiet w życie i misję Kościoła. Zmianę brzmienia kan. 230 § 1 należy zatem odczytywać w duchu soborowej eklezjologii komunii oraz poprzez bardziej precyzyjne odniesienie do odpowiedzialności świeckich za Kościół, której źródłem są sakramenty chrztu i bierzmowania. Patrząc na tę rewizję praktyki odnoszącej się do posług niezwiązanych ze święceniami poprzez pryzmat soborowej teologii „znaków czasu”, można w niej widzieć odpowiedź następcy św. Piotra na jeden ze znaków czasu, jakim jest dziś wzrastająca rola kobiet w Kościele, które rozwijając wielorakie i zróżnicowane dary i charyzmaty, będące owocem działania Ducha Świętego, przyczyniają się poprzez dzielenie się radością Ewangelii z bliźnimi oraz włączanie się w różne formy apostołatu do budowania żywej tkanki eklezjalnej.

²⁸ Por. Franciszek. 2021. „List do Prefekta Kongregacji”, 19.

²⁹ Por. Gonzalo Guzmán Karadima. 2022. „«Spiritus Domini», desafíos pastorales”. Phase 62: 75–76.

Papież Franciszek w Liście do Prefekta Kongregacji dopuszczenie osób płci żeńskiej do posługi lektoratu i akolitu traktuje jako logiczną konsekwencję ewolucji doktryny i praktyki liturgicznej Kościoła w tej materii, gdyż postulaty zniesienia zastrzeżenia obowiązującego w § 1 kan. 230 wysuwano już znacznie wcześniej, chociażby podczas XII Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów na temat Słowa Bożego w życiu i misji Kościoła (5–26 października 2008 r.), jak również nie tak dawno, bo trzy lata temu, podczas Synodu, który odbył się w Rzymie w dniach 6–27 października 2019 r. i zakończył się tekstem zatytułowanym: *Amazonia: nowe drogi dla Kościoła i ekologii integralnej*. Podczas pierwszego z wymienionych Synodów Biskupów Ojcowie wysunęli postulat, aby „posługa lektoratu była otwarta także dla kobiet” (propozycja 7). Natomiast w czasie obrad Synodu dla Amazonii kard. Schönborn, jak relacjonuje w rozmowie z Radiem Watykańskim na temat decyzji papieża Franciszka, opublikowanej 11 stycznia br. w *motu proprio „Spiritus Domini”*, sam w swoim przemówieniu w auli synodalnej wystąpił z propozycją, aby klauzulę z czasów papieża Pawła VI usunąć, gdyż jest ona dziś niepotrzebna. Z wypowiedzi kard. Schönborna wynika, iż kwestia otwarcia posługi świeckich dla wszystkich ludzi świeckich była żywo wówczas dyskutowana, a obecne *motu proprio* papieża Franciszka należy traktować jako urzeczywistnienie prośby, która powracała podczas obrad wcześniejszych synodów³⁰. Rzeczywiście echa tych dyskusji synodalnych znalazły także swój wyraz w obu posynodalnych adhortacjach apostolskich. W adhortacji *Verbum Domini* z 30 września 2010 r. Benedykt XVI określił, że wykonywanie zadania (*munus*) lektora w celebracji liturgicznej, a w sposób szczególnie posługa lektoratu jako taka, jest w obrządku łacińskim posługiwaniem o charakterze świeckim³¹. Z kolei papież Franciszek w adhortacji apostolskiej *Querida Amazonia* kładzie nacisk na ważne miejsce kobiet w dynamicznym pejzażu Kościoła synodalnego, stwierdzając, że „powinny mieć dostęp do funkcji, jak również posług kościelnych, które nie wymagają sakramentu święceń i pozwalają im lepiej wyrazić ich własną rolę”³². Posługi kościelne gwarantują bowiem większą stabilność, publiczne uznanie oraz ściśle wiążą się z mandatem biskupa. W ten sposób kobiety mogłyby mieć „realny i skuteczny wpływ na organizację, najważniejsze

³⁰ Kard. Schönborn komentuje oficjalne otwarcie posług liturgicznych dla kobiet (12.01.2021). <https://www.ekai.pl/kard-schonborn-komentuje-oficjalne-otwarcie-poslug-liturgicznych-dla-kobiet/> (dostęp: 27.04.2021).

³¹ Benedykt XVI. 2010. *Adhortacja apostolska Verbum Domini. O Słowie Bożym w życiu i w misji Kościoła*, (30.09.2010). Kraków: Wydawnictwo M, nr 58.

³² Franciszek. 2020. *Posynodalna Adhortacja apostolska „Querida Amazonia”*. Do Ludu Bożego i wszystkich ludzi dobrej woli (2.02.2020). Kraków: Wydawnictwo M, nr 103 (dalej: QA).

decyzje i kierowanie wspólnot³³. Poza tym osoby płci żeńskiej, realizując posługę lektora i akolity w czasie Mszy św., tak jak to szczegółowo określa *Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego*, oczywiście w stylu właściwym dla ich kobiecego charakteru, byłyby wsparciem posługiwania kapłanów.

Jak zauważa kard. Schönborn, „nie tylko w Europie Zachodniej, ale w większej części Kościoła powszechnego” posługi lektoratu i akolitu „od dawna są pełnione zarówno przez mężczyzn, jak i kobiety”. Obecnie to, co istnieje już w praktyce Kościoła – jego zdaniem – w *motu proprio* „*Spiritus Domini*” otrzymuje „formę kanoniczną”. W Kościele w Amazonii, gdzie brakuje kapłanów, wiele odległych małych parafii jest prowadzonych faktycznie przez kobiety, to otwarcie prawa kanonicznego, którego wyrazem jest zmiana brzmienia § 1 w kan. 230, nie stanowi jakiegoś *novum*, ale jest odczytywane jako zachęta i potwierdzenie dotychczasowej linii praktyki liturgicznej w tej materii. Jeśli chodzi o inne Kościoły lokalne, modyfikacja wspomnianej normy kodeksowej może być „zaproszeniem i zachętą” dla konferencji episkopatów do „poszerzenia i rozwijania tych możliwości tam, gdzie jeszcze to nie jest praktykowane”.

Trzeba także podkreślić, iż modyfikacja brzmienia kan. 230 nie pociąga za sobą automatycznych zmian w liturgicznym pejzażu Kościoła, gdyż obecnie wchodzi my dopiero w fazę dostosowania Kościoła do nowego prawa, która rozciągnie się w czasie, gdyż poszczególne konferencje episkopatów będą musiały opracować stosowne kryteria w celu dopuszczania kobiet do tych posług oraz podjąć kwestię organizacji ich formacji w tym zakresie, troszcząc się także o przygotowanie materiałów formacyjnych. Ten czas, jaki z natury rzeczy będzie musiał upłynąć, zanim rozpocznie się faza stosowania *motu proprio* „*Spiritus Domini*”, powinien być szczególną okazją do podjęcia teologicznej refleksji nad rolą kobiet w liturgii w poszczególnych Kościołach lokalnych oraz rozważenia waloru pastoralnego i ewangelizacyjnego modyfikacji normy kodeksowej w celu „poszerzenia naszego spojrzenia, aby uniknąć naszego rozumienia Kościoła jedynie do struktur funkcjonalnych”. Jak trafnie zauważa Gonzalo Guzmán Karadima, w zakresie wypracowania specyficznej formacji w celu rozeznania powołania kandydatów do stałego lektoratu i akolitu pożyteczna byłaby współpraca pomiędzy komisjami: liturgiczną i katechetyczną, jakie istnieją przy konferencji episkopatu. Jej celem byłaby pomoc biskupom diecezjalnym w opracowaniu odpowiednich materiałów do formacji kandydatów aspirujących do tychże posług³⁴.

³³ QA, nr 103.

³⁴ Por. Guzmán Karadima. 2022. „«Spiritus Domini», desafíos pastorales”, 81.

Kolejne ważne pytanie pojawia się w tle tej modyfikacji w brzmieniu § 1 kan. 230: Czy biorąc pod uwagę poziom i jakość liturgicznej formacji ludu Bożego w polskim Kościele, właściwe i wskazane byłoby udzielanie podczas tej samej akcji liturgicznej posług lektoratu i akolitu zarówno mężczyznom, którzy są klerykami, czyli znajdują się na drodze formacji zmierzającej do przyjęcia święceń diakonatu i kapłańskich, jak i kobietom, które mają być ustanowione na stałe lektorami lub akolitami? Ojciec Święty Franciszek w Liście do Prefekta Kongregacji podkreśla, iż ustanawianie osób płci żeńskiej do posługi lektoratu czy akolitu powinno być dla tych, którzy przygotowują się do przyjęcia święceń, czytelnym znakiem, że obydwie posługi są zakorzenione w sakramencie chrztu i bierzmowania. Być może faktycznie, jak zauważa papież Franciszek, klerycy lepiej rozumieją, że partycypują w posłudze dzielonej z innymi ochrzczonymi, mężczyznami i kobietami³⁵. Czy jednak takie samo przeświadczenie będzie towarzyszyć ich rodzicom, rodzeństwu, przyjaciołom i znajomym, którzy w tym obrzędzie będą uczestniczyć? Na pewno będzie potrzeba tutaj pogłębionej formacji ludu Bożego, mającej na celu ukazanie istoty posługi lektoratu i akolitu na tle relacji wzajemnego przyporządkowania, jaka istnieje pomiędzy kapłaństwem chrzcielnym a służebnym, aby te granice nie zacierały się. Sam papież Franciszek w adhortacji *Querida Amazonia* przestrzega przed niebezpieczeństwem klerykalizacji kobiet. Wynika ono i ściśle wiąże się z redukcjonizmem prowadzącym „do myślenia, że można by kobietom udzielić statusu i większego udziału w Kościele tylko wtedy, gdyby otrzymały dostęp do sakramentu święceń”³⁶.

Kolejną istotną kwestią, ważną na gruncie polskim, domagającą się z pewnością przemyślenia i zachowania pewnej roztropności, będzie sprawa stroju dla kobiet ustanawianych na stałe do liturgicznej posługi lektoratu i akolitu.

³⁵ Angelo Lameri przyznaje, iż *motu proprio* „*Spiritus Domini*” usuwa „ewentualną dwuznaczność”, która pozostała przy wprowadzaniu w życie *Ministeria quaedam*. Dwuznaczność ta odnosiła się do posług, „które zdawały się podążać równoległymi torami”. Z jednej strony istniały posługi lektora i akolity, ustanowione na mocy odpowiedniego obrzędu liturgicznego, które miały charakter obligatoryjny dla kandydatów do diakonatu i/lub kapłaństwa. Z drugiej strony rozwijał się cały wachlarz innych posług, dostępnych także dla kobiet, w przypadku których nie było specjalnego obrzędu liturgicznego dla ich powierzenia. Dzięki *motu proprio* papieża Franciszka – zdaniem wspomnianego liturgisty – „ujawnia się w sposób bardziej ewidentny świecki charakter posług opartych na chrzcie, przeznaczonych do służby kościelnej, w owocnej wzajemności z posługą wynikającą z sakramentu święceń” – Lameri. 2021. „Posługi świeckich zakorzenione w chrzcie”, 115.

³⁶ QA, nr 100.

Zakończenie

Prezentacja uregulowań kanonicznych wprowadzonych przez papieża Franciszka pokazuje, że kobiety faktycznie mogą kooperować w urzędowej posłudze w Kościele na równi z niewyświęconymi mężczyznami. Obnaża ona także niedorzeczność tezy wojującego feminizmu mówiącej o rzekomej, ogromnej dyskryminacji kobiet w Kościele zdominowanym przez mężczyzn i spychaniu kobiet na dalszy plan, jako katolików „drugiej kategorii”. *Motu proprio „Spiritus Domini”* Ojca Świętego Franciszka pomaga ludowi Bożemu lepiej zrozumieć ministerialną strukturę Kościoła, której nierozłącznym elementem są różne posługi, spełniane zarówno przez mężczyzn, jak i kobiety. Wzbudzone przez Ducha Świętego na przestrzeni wieków stanowią one prawdziwy skarb w realizacji misji ewangelizacyjnej powierzonej przez Chrystusa apostołom. Charyzmaty i posługi są bowiem znakiem dojrzałej wspólnoty, otwartej na działanie Ducha Świętego i podatnej na Jego słuchanie w celu właściwego odczytania „znaków czasu”. Instytucjonalizację posług lektora, akolity czy katechisty wraz z jej obrzędową manifestacją dokonaną przez autorytet Kościoła należy rozumieć w kluczu pneumatologicznej i synodalnej dynamiki.

Przyszłość pokaże, jaki wpływ ta realizacja postanowień *motu proprio* papieża Franciszka będzie miała na proces dowartościowania świeckich nie tylko w posłudze *stricte* liturgicznej, ale także tej duszpasterskiej w Kościele w Polsce. Nadejdzie dzień, kiedy do stałych posług lektoratu i akolitu, spełnianych przez „osoby charakteryzujące się nie tylko odpowiedzialnością za Kościół lokalny, ale także takimi cechami charakteru, które czynią z nich liderów we wspólnotach, osoby, na których pasterze mogą polegać i którym mogą powierzać odpowiedzialne funkcje (nie tylko służenie do Mszy, ale prowadzenie grup, współpracę w ewangelizacji)”³⁷, dołączą także i kobiety. Wniosą one bardziej intensywną, niż dotychczas, obecnością kobiecego oblicza w celebracjach liturgicznych swój cenny wkład w apostołat laikatu.

Bibliografia

Adamczyk Jerzy. 2006. „Możliwość udziału kobiet w ministerialnej posłudze Kościoła”. *Poznańskie Studia Teologiczne* 20: 179–200.

³⁷ Adam Bałabuch. 2021. „Komisja Liturgiczna KEP zajmie się sprawą dopuszczenia kobiet do akolitu i lektoratu” (1.03.2021). <https://ekai.pl/komisja-liturgiczna-kep-zajmie-sie-sprawa-dopuszczenia-kobiet-do-akolitu-i-lektoratu/>.

- Bałabuch Adam. 2021. „Komisja Liturgiczna KEP zajmie się sprawą dopuszczenia kobiet do akolitu i lektoratu” (1.03.2021). <https://ekai.pl/komisja-liturgiczna-kep-zajmie-sie-sprawa-dopuszczenia-kobiet-do-akolitu-i-lektoratu/>.
- Benedykt XVI. 2010. *Adhortacja apostolska Verbum Domini. O Słowie Bożym w życiu i w misji Kościoła* (30.09.2010). Kraków: Wydawnictwo M.
- Bider Marcin. 2021. „Wymiar prawno-liturgiczny stałej kobiecej posługi akolitu w świetle nowelizacji kan. 230 § 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku”. *Kościół i Prawo* 23 (1): 69–88.
- Chauvet Louis-Marie. 1998. „Les ministères de laïcs: vers un nouveau visage de l'Église?”. *La Maison-Dieu* 215 (3): 33–57.
- Franciszek. 2021. „List apostolski w formie motu proprio *Spiritus Domini*” (10.01.2021). *Anamnesis* 27 (2): 16.
- Franciszek. 2021. „List do Prefekta Kongregacji Nauki Wiary na temat dopuszczenia kobiet do posług lektoratu i akolitu” (10.01.2021). *Anamnesis* 27 (2): 17–20.
- Franciszek. 2020. Posynodalna Adhortacja apostolska *Querida Amazonia*. Do Ludu Bożego i wszystkich ludzi dobrej woli (2.02.2020). Kraków: Wydawnictwo M.
- Guzmán Karadima Gonzalo. 2022. „«Spiritus Domini», desafíos pastorales”. *Phase* 62: 67–82.
- Jan Paweł II. 2009. *Katechizm Kościoła katolickiego*. II wydanie poprawione. Poznań: Pallottinum.
- Jan Paweł II. 2022. Kodeks Prawa Kanonicznego promulgowany przez papieża Jana Pawła II w dniu 25 stycznia 1983 (stan prawny na dzień 18 maja 2022 roku). Zaktualizowany przekład na język polski. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum.
- Jounel Pierre. 2002³. Le ordinazioni. W *La Chiesa in preghiera. Introduzione alla Liturgia*. T. 3: *I sacramenti*. Red. Aimé Georges Martimort (edizione italiana a cura di Adelio Biazzi), 159–201. Brescia: Editrice Queriniana.
- Kard. Schönborn komentuje oficjalne otwarcie posług liturgicznych dla kobiet (27.04.2021). <https://www.ekai.pl/kard-schonborn-komentuje-oficjalne-otwarcie-poslug-liturgicznych-dla-kobiet/>.
- Kongregacja Nauki Wiary. 1995. Deklaracja o dopuszczenie kobiet do kapłaństwa urzędowego *Inter insigniores* (15.10.1976). W *W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966–1994*. Tłum. i oprac. Zygmunt Zimowski, Janusz Królikowski, 110–122. Tarnów: Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej Biblos.
- Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. 2022. „List do przewodniczących konferencji episkopatów w sprawie pewnych wyjaśnień dotyczących obrzędy ustanowienia lektorów, akolitów, katechistów” (24.05.2022). *Anamnesis* 28 (3): 27.
- Kowalczyk Marian. 2021. „Lektorat i akolitat posługami «laikatu» dla kobiet”. *Collectanea Theologica* 91 (1): 155–166.
- Krakowiak Czesław. 2019. Święcenia niższe, posługi i funkcje wiernych świeckich w liturgii. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.

- Lameri Angelo. 2021. „Posługi świeckich zakorzenione w chrzcie”. *Anamnesis* 27 (3): 113–115.
- La Torre Giuseppe. 2019. *Regale sacerdotium fidelium. Una rilettura alla luce della lex credendi, della lex orandi e della lex vivendi* (Bibliotheca „Ephemerides Liturgicae”. Subsidia, 191). Roma: Edizioni Liturgiche.
- Le Pontifical Romain au Moyen Âge*. T. 3: *Le Pontifical de Guillaume Durand* (Studi e Testi, 88). Red. Michel Andrieu. Città del Vaticano: Biblioteca Apostolica Vaticana.
- Montan Agostino. 2008. Presidenza e ministeri. Una rilettura dalla tradizione tra „fatto” e „diritto” a partire da *Ministeria quaedam* fino ad oggi. W *Liturgia e ministeri ecclesiali. Atti della XXXV Settimana di Studio dell’Associazione Professori di Liturgia Vallombrosa, 26–31 agosto 2007* (Bibliotheca „Ephemerides Liturgicae”. Subsidia, 146). Red. Anna M. Calapaj Burlini, 101–137. Roma: CLV-Edizioni Liturgiche.
- Nowak Jacek. 1997. „Historia posług w Kościele”. *Liturgia Sacra* 3 (2): 53–57.
- Paulus VI. 1972. „Litterae apostolicae motu proprio datae *Ministeria quaedam*” (15.08.1972). *Acta Apostolicae Sedis* 64: 529–540.
- Peña García Carmen. 2021. „Reforma del c. 230,1 CIC: el acceso de la mujer a los ministerios instituidos de lectorado y acolitado” (30.09.2022). <https://blogs.comillas.edu/canonico/2021/01/12/reforma-del-c-2301-cic-el-acceso-de-la-mujer-a-los-ministerios-instituidos-de-lectorado-y-acolitado/>.
- Rincón-Pérez Tomás. 1995. „El servicio al altar de las mujeres a tenor del c. 230 § 2”. *Ius Canonicum* 35: 251–264.
- Rincón-Pérez Tomás. 2014. *La liturgia e i sacramenti nel diritto della Chiesa* (Subsidia Canonica, 12). Roma: EDUSC.
- Santantoni Antonio. 1998. Il Sacramento dell’ordine. W *Scienza Liturgica. Manuale di Liturgia*. T. 4: *Sacramenti e sacramentali*. Red. Anscar J. Chupungco, 230–259. Casale Monferrato: Edizioni Piemme.
- Słowikowska Anna. 2014. *Uczestnictwo wiernych świeckich w liturgii Kościoła katolickiego* (Prace Wydziału Nauk Prawnych, 54). Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.

WALDEMAR BARTOCHA, prezbiter archidiecezji łódzkiej, adiunkt w Katedrze Teologii Liturgii na Wydziale Teologicznym UKSW, notariusz Kurii Metropolitalnej Łódzkiej, sekretarz IV Synodu Archidiecezji Łódzkiej, w.bartocha@uksw.edu.pl